

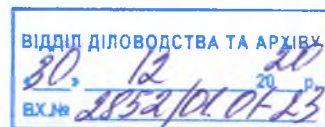
До спеціалізованої вченої ради ДФ 17.051.014
у Запорізькому національному університеті
69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, професора
кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права
Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного
університету “Одеська юридична академія” Сидор Вікторії Дмитрівни на
дисертацію Магомедової Тетяни Михайлівни за темою
“Правове регулювання використання та охорони земельних ділянок
для вирощування кормів для худоби”, подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Обрана дисертанткою тема для дослідження є дійсно актуальною і торкається широкого кола питань правового використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби. Забезпеченість сільськогосподарських тварин кормами є передумовою успішного розвитку тваринництва. Тваринництво як галузь сільського господарства відіграє надзвичайно важливу роль у народному господарстві України, забезпечуючи населення поживними продуктами харчування, а промисловість — сировиною. Тому розробка науково обґрунтованих заходів збереження, відновлення та раціонального використання земель для вирощування кормів як основного природного ресурсу сільськогосподарського виробництва набуває надзвичайно важливого значення.

Актуальність теми дослідження обумовлена, по-перше, нагальною необхідністю суттєвого вдосконалення правового механізму використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби в сучасних умовах; по-друге, необхідністю державної підтримки тваринництва у зв'язку з скороченням поголів'я сільськогосподарських тварин та збитковості

виробництва; по-третє, недостатньою увагою з боку держави та суспільства загалом до проблеми охорони довкілля від негативного впливу сільськогосподарського виробництва.

Про актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження може свідчити також те, що він належить до числа пріоритетних у галузі удосконалення аграрного та земельного права, адже тема дисертаційного дослідження відповідає пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2016-2020 роки, включеним до Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, зокрема, щодо правового забезпечення формування та реалізації екологічної політики, земельної та аграрної реформи в Україні. Робота над дисертацією проводилась відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Запорізького національного університету в межах комплексного наукового проекту «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U000710).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується правильним вибором і застосуванням сучасних методів наукового пізнання. Методологічною основою дослідження стала сукупність загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, зокрема: діалектичного методу, історико-правового методу, формально-логічного методу, системно-структурного методу, порівняльно-правового методу, а також методів моделювання, аналізу та синтезу. Системне застосування перерахованих методів дозволило дисертантці одержати обґрунтовані наукові результати.

Також належна ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечуються репрезентативними емпіричними даними з практики правового регулювання досліджуваної Магомедовою Т.М. тематики.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій,

сформульованих у дисертації. Достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій дисертаційного дослідження обумовлюється достатнім рівнем узагальнення теоретичних висновків і поглядів, викладених у літературних джерелах, правових концепціях та відповідних програмах; ретельним вивченням джерел позитивного права

Варто відзначити чітке та правильне визначення авторкою роботи об'єкта та предмета дослідження (с. 19). Правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило дисертантці зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою та донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму і зробити дисертацію реальним внеском у правову науку.

В якості позитивного аспекту необхідно відзначити проведену дисертанткою роботу над понятійно-категоріальним апаратом. Так, Магомедова Т.М. визначила авторські поняття «земельні ділянки для вирощування кормів для худоби» (с.с. 21, 101-102, 209), «правовий режим земель для вирощування кормів для худоби» (с.с. 21-22, 102, 210), «правова форма використання земельних ділянок для вирощування кормів для худоби» (с.с. 22, 140, 210), «публічне управління земельними ділянками для вирощування кормів для худоби» (с.с. 22-23, 213).

Новаторським характером, обґрунтованістю й достовірністю відзначаються й інші результати дослідження, відображені у наукових положеннях, висновках, та рекомендаціях дисертанта, в тому числі у пунктах наукової новизни, що використання земельних ділянок для вирощування кормів для худоби в Україні може здійснюватися на підставі: 1) права власності; 2) права постійного землекористування; 3) права емфітевзису; 4) сервітутних прав; 5) договору оренди; 6) права загального землекористування; 7) на підставі права користування ділянками лісогосподарського призначення для тимчасових лісокористувачів; 8) на підставі права користування ділянками мисливських угідь (с.с. 22, 140, 211). Також варто погодитись з положенням наукової новизни, згідно з яким під раціональним використанням земель для

виросування кормів для худоби запропоновано розуміти використання їх таким чином, при якому буде досягнуто оптимальний баланс між збереженням та поліпшенням природного і господарського стану цих земель зокрема та агроландшафтів загалом і забезпеченням тваринницької галузі належною кормовою базою (с. 23).

Цікавою є позиція авторки з приводу періодизації процесу генезису правових засад використання та охорони земель для вирощування кормів для худоби, в межах якої виділено такі періоди: 1) зародження, виникнення перших нормативних актів, що стосувалися правового режиму земель, зайнятих зеленими насадженнями у населених пунктах (з часів «Руської Правди» до періоду визвольних змагань на українських землях); 2) радянський (з жовтня 1917 р. до 1991 р.), який включає чотири підперіоди: а) з жовтня 1917 р. від появи перших земельно-правових норм більшовицької влади і до прийняття Земельного кодексу УСРР 1922; б) з 1922 р. до введення у дію Земельного кодексу УРСР 1970 р.; в) з 1970 р. до появи Земельного кодексу УРСР 1990 р.; г) з грудня 1990 р. до проголошення незалежності Української держави 24 серпня 1991 р.; 3) сучасний (з 1991 р. до нинішнього часу), що охоплює два підперіоди: до прийняття Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р. та від його введення у дію і до сьогодні (1-ше положення наукової новизни на с.20-21, с. 52-70).

Новою та обґрунтованою видається позиція Магомедової Т.М. щодо створення у складі центрального органу виконавчої влади у сфері сільського господарства Департаменту аграрного землевикористання, покликаного реалізовувати державну політику у сфері раціонального використання та охорони сільськогосподарських угідь, зокрема, й кормових, у взаємодії із Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру та Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України (с.с. 23, 205, 214).

Заслуговують на підтримку спроби дисертантки підвищити ефективність правового регулювання використання та охорони земельних ділянок для

вирощування кормів для худоби шляхом формулювання внесення змін до чинного законодавства. Наприклад, в дисертації сформульовано пропозицію доповнити ст. 22 Земельного кодексу України, запропоновано доповнити частину другу ст. 34 Земельного кодексу України, обґрунтовано необхідність затвердження на рівні Кабінету Міністрів України Положення про порядок створення, використання та охорони громадських пасовищ і сінокосів, аргументовано необхідність розробки Державної та регіональних програм використання та охорони земель, які використовуються у сфері сільськогосподарського виробництва, із виокремленням окремих розділів щодо розвитку мережі кормових угідь, встановлено доцільність доповнення ст. 36 Закону України «Про землеустрій» та ст. 30 Закону України «Про охорону земель» (с. 211-216). Ці пропозиції та рекомендації Магомедової Т.М. свідчать про системність бачення існуючих проблем та шляхів їх розв'язання.

Одержані дисертанткою **результати мають науково-теоретичне та практичне значення**, вони можуть бути використані як у науково-дослідній сфері для подальшого розроблення теоретичних і прикладних проблем правового регулювання використання земельних ділянок для вирощування кормів для худоби, так і в правотворчій та правозастосовчій діяльності, оскільки містять низку пропозицій щодо внесення змін до чинного земельного та аграрного законодавства. Крім того, результати дослідження Магомедової Т.М. можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні студентам закладів вищої освіти дисциплін «Земельне право», «Аграрне право».

Зміст та оформлення дисертації відповідають встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Перший розділ роботи присвячено теоретико-методологічній характеристиці правового регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби. Провівши в першому підрозділі аналітичний огляд літератури за темою дослідження, дисертантка дослідила

переважну більшість опублікованих за період незалежності України монографій та захищених дисертацій, в яких піднімалися окремі питання, що стосуються теми дослідження, а також частину наукових праць радянського періоду, що підтверджує всебічне вивчення історіографічної бази. Крім того, специфіка обраної теми обумовила вивчення дисертанткою наукових праць не лише представників правової науки, але також вчених-економістів, екологів, ґрунтознавців, географів, землевпорядників, агрономів, що надало роботі комплексного та системного характеру. В другому підрозділі Магомедова Т.М. провела хронологічне вивчення історичних пам'яток права з досліджуваної проблематики, виділивши окремі періоди генезису правових засад використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби. Третій підрозділ присвячено дослідженню поняття земельних ділянок для вирощування кормів для худоби та їх правового режиму на підставі існуючих у вітчизняній та зарубіжній правовій науці доктринальних підходів. В другому розділі опонованої дисертації авторка провела детальний аналіз особливостей правового регулювання використання та охорони земель для вирощування кормів для худоби. Заслуговує на увагу проведене в другому підрозділі дослідження поняття і правових форм використання земельних ділянок для вищезазначених потреб. В третьому розділі дисертаційної роботи вивчаються правові засади публічного управління у сфері використання й охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби, зокрема: в першому підрозділі Магомедова Т.М. досліджує основні риси нормативного та інституційного забезпечення публічного управління, а в другому підрозділі авторка аналізує проблеми правової охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби.

Структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою. Вибрана структура дисертації дозволила авторці послідовно і системно проаналізувати широкий спектр питань, які стосуються правового регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби. При поділі розділів основної частини на

підрозділи авторкою дотримані правила пропорційності, непересіченості, взаємовиключення і неперервності. Авторка послідовно виклала матеріал, в основному правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулювала необхідні наукові дефініції.

Мета і завдання, визначені Магомедовою Т.М. у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені авторкою, об'єднані провідною ідеєю удосконалення правового забезпечення використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертації були оприлюднені на 8 міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях і «круглих столах» та відображені у 6 наукових статтях, 5 з яких опубліковані у вітчизняних виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук та включені до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні країни, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу.

Таким чином, результати дослідження пройшли належну апробацію у відповідності з вимогами, встановленими наказом Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2019 року № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 08 жовтня 2019 року за № 1086/34057.

У зв'язку з цим можна зробити висновок про оригінальність, самостійність та наукову новизну опонованої роботи та використання авторкою власних підходів щодо вирішення цілої низки питань.

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертації Магомедової Т.М. вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі. Це підтверджується посиланням авторкою на згадані в тексті джерела інформації; дотриманням вимог чинного

законодавства про авторське право; наданням повної та достовірної інформації про результати наукового дослідження.

Дискусійні положення та зауваження. В цілому проведене дослідження відповідає встановленим вимогам, що висуваються до змісту та оформлення дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Сформовані в ході наукового аналізу положення, висновки, рекомендації та пропозиції мають не лише наукову цінність, однак і прикладний характер, а одержані результати наділені високим рівнем наукової новизни. Водночас не всі авторські ідеї, твердження і міркування сприймаються однозначно. Деякі з них потребують додаткових роз'яснень і уточнень з огляду на сучасний стан та перспективи розвитку правової доктрини і законодавчої бази. У зв'язку з цим є необхідність висловити низку зауважень і окреслити дискусійні положення.

1. На нашу думку, в підрозділі 1.3 дисертації доцільно було б виділити правовий режим природних кормових угідь (сіножаті, пасовища, вигони, перелоги, схили, балки, покинуті землі, крутосхили, прибережні території, лісові галявини, узлісся, придорожні смуги, кавальєри та відкоси меліоративної мережі, табори літнього випасу, які слугують випасом і місцем заготівлі кормів або кормових добавок) та правовий режим ділянок, що використовуються постійно під трав'яними кормовими культурами (лучні види).

2. Формулюючи у положеннях наукової новизни поняття «земельні ділянки для вирощування кормів для худоби» та обґрунтовуючи, своєю чергою, що до складу земель для вирощування кормів для худоби входять земельні ділянки, які перебувають у складі земель сільськогосподарського призначення, лісогосподарського призначення, житлової і громадської забудови, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, водного фонду, промисловості, транспорту та ін. (с. 21, 206 дисертації), здобувачка залишає відкритим питання про вичерпний перелік категорій земель, у складі яких вона вважає можливим перебування земельних ділянок для вирощування кормів для худоби. Крім того, вбачається, що така пропозиція певною мірою входить у суперечність з існуючим у науці та законодавстві принципом поділу земель за

цільовим призначенням.

3. В підрозділі 2.1. дисертації та у відповідних висновках недостатньо чітко висловлена позиція авторки щодо таких дискусійних в науці земельного права титулів, як право колективної власності (якого юридично не існує), право постійного землекористування (застаріле? Так, але чим його замінити?) та право довічної власності (які фактичні механізми його застосування?) при використанні земельних ділянок для вирощування кормів.

4. Поза увагою дослідниці залишилися питання правового регулювання ведення полонинського господарства, що є традиційним для Чернівецької, Івано-Франківської та Закарпатської областей (використання гірських та високогірних територій з травня до жовтень переважно для потреб вівчарства).

5. Вважаємо, що в підрозділі 3.2. роботи дисертантки доцільно було б дослідити проблеми техногенного негативного впливу на кормові угіддя в результаті проведення будівельних робіт, кар'єрних виробіток та розробки корисних копалин, насипних земель, транспортних та гідротехнічних робіт. Все це призводить до скорочення місцезростань природної рослинності та малопродуктивності рослинних угруповань, тому потрібні дієві заходи правової охорони.

Висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційного дослідження Т.М. Магомедової, у своїй більшості стосуються дискусійних питань, не применшують належного рівня опонованого дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність. Основні положення дисертації, що виносяться на захист, належним чином були відображені у наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікації основних положень дисертаційних досліджень у професійних виданнях. У них висвітлена ідея проведеного дослідження.

Отже, можна зробити загальний висновок, що дисертація за темою “Правове регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби” відповідає вимогам Порядку проведення

експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Магомедова Тетяна Михайлівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 “Право” .

Офіційний опонент:

професор кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
Київського інституту інтелектуальної
власності та права Національного
університету “Одеська юридична
академія”
доктор юридичних наук, професор

В. Д. Сидор

Підпис Сидор В.Д. посвідчую:

проректор з навчальної роботи
Національного університету
"Одеська юридична академія"
доктор юридичних наук, професор

Г.О. Ульянова